

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 томах. Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В. Б. Авер'янов. Київ : Видавництво «Юридична думка». 592 с.
2. Біла В. Р. Поняття правової форми публічного адміністрування // Право і суспільство. 2018. №4. С. 150-155
3. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.: за ред. Ю.П.Битяк. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
4. Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування // Актуальні проблеми державного управління. 2013. № 1. С. 78-83.
5. Адміністративне право України : підручник / Ю. Битяк, В. Гаращук, О. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.Битяка. Київ. 2005. 487 с.
6. Курс общего административного права : учебник : в 2 томах / под. ред. Ю.Старилова. Москва, 2002. Т.2. Государственная служба. Управленческие действия. Правовые акты управления. Административная юстиция. 2002
7. Дзюндзюк В., Мельтюхова Н., Фоміцька Н. Публічне адміністрування в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В.Корженка, Н.Мельтюхової. Харків : Магістр, 2011. 306 с
8. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер. 1999. 736 с.
9. Коломоець Т. А. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
10. Кураев В. Энциклопедия эпистемологии и философии науки. Москва : «Канон+», 2009.

УДК 342.9

Миколаєць Д.А.,

*к.т.н. доцент, доцент кафедри промислової електроніки
Факультет електроніки Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"*

ТЕНДЕНЦІЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті визначено перелік тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції. Охарактеризовано специфіку кожної з них. Деталізовано зміст і значення тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: *тенденції, адміністративно-правове регулювання, правовідносини, електроенергетика, електроенергія.*

In the article a list of trends and further development of administrative law regulation of relations in the field of electricity in the conditions European integration is identified. The specifics of each of them are described. The content and significance of trends in the further development of administrative law are detailed regulation of relations in the field of electricity in the conditions European integration.

Key words: *tendencies, administrative and legal regulation, legal relations, electric power industry, electric power.*

За останні роки адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики зазнало відчутних змін. Запрацював новий ринок електроенергії, що працює за європейськими стандартами. Населення отримало право обирати постачальника електроенергії, а держава перестала бути єдиним продавцем та покупцем. Ринок електроенергетики перейшов до конкурентного механізму, в якому все більшого значення набуває договірне регулювання суб'єктів відносин у сфері електроенергетики. Для того, щоб належним чином врегулювати функціонування нового ринку, вітчизняним законодавцем було прийнято низку нових законів («Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, тепlopостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» від 10.12.2015 № 887-VIII, «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 № 1540-VIII, «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII, «Про заходи, спрямовані на погашення заборгованості, що утворилася на оптовому ринку електричної енергії» від 17.06.2020 № 719-IX тощо) та підзаконних нормативно-правових актів (Постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2015 № 263 «Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження», Постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14.03.2018 № 312 «Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії» та 14.03.2018 № 307 «Про затвердження Правил ринку» тощо), якими на сьогодні врегульовуються відносини у сфері електроенергетики.

Але в той самий час, на нашу думку на даний момент існує ряд передумов, які свідчать про те, яким чином буде відбуватись подальший розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. По-перше, в умовах руху України в напрямку євроінтеграції було прийнято Енергетичну стратегію України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» у відповідності до якої на сьогодні і відбувається розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, та у відповідності до якого буде відбуватись і надалі протягом більш, ніж десятиліття. По-друге, варто звернути увагу на збільшення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики, та, відповідно, зменшення значення договірного регулювання. По-третє, Україна, приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та уклавши Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії й Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], взяла на себе ряд зобов'язань, у тому числі й щодо подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. В таких умовах, на наше переконання, важливо дослідити сучасні тенденції подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, та спрогнозувати яких змін воно зазнає в майбутньому.

Різноманітні аспекти щодо тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції розглядалися у працях таких авторів, як: С.Б. Барбелюк, О.Ю. Битяк, С.Д. Білоцький, Ю.В. Ващенко, С.Г. Голікова, Г.Д. Джумагельдієва, В.Г. Дідик, І.І. Дороніна, Я.Р. Кицик, О.Б. Кишко-Єрлі, В.В. Коробкін, В.О. Криворучко, Д.В. Кузьмін, М.М. Кузьміна, Н.В. Майданевич, С.В. Майстро, О.С. Матвійчук, Л.О. Панькова, М.І. Пипяк, Е.Ю. Рибнікова, Ю.М. Рудь, Н.І. Соколовська, О.Ю. Стоян, Т.Є. Харитонова тощо. Втім, аналізуючи їх зміст, варто враховувати, що тенденція не є сталою категорією, а є такою, що розвивається від моменту її виникнення і до моменту її реалізації. Тож, низка тенденцій, на які вказували вітчизняні автори раніше, на сьогодні є повністю реалізованими та втратили свою

актуальністю. Тому, нашим завданням є на основі аналізу наукової літератури, чинного законодавства та проєктів нормативно-правових актів встановити, яким чином буде в подальшому розвиватись адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції, та які на сьогодні є для цього передумови.

У процесі аналізу наукової літератури, чинного законодавства, Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [2] та проєктів нормативно-правових актів, ми прийшли до висновку про актуальність трьох фундаментальних тенденцій подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики:

1) посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики;

2) продовження процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог *aquis* ЄС в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та укладення Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії;

3) підготовка Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації етапів «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 року)» та «Забезпечення сталого розвитку (до 2035 року)» Енергетичної стратегії України на період до 2035 року.

Так, першою виділеною нами тенденцією подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції є посилення значення їх договірного регулювання.

Становлення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики відбувається в Україні протягом доволі тривалого періоду. Так, після проголошення Україною незалежності та розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік, в нашій державі розпочалось становлення ринкової економіки. В енергетичній сфері держава зберегла свою монополію, тому відносини у сфері електроенергетики довгий час регулювались переважно за допомогою нормативно-правових актів. Договірне регулювання відносин у сфері електроенергетики безумовно мало місце і раніше, втім у такий спосіб врегульовувались лише окремі правовідносини (наприклад, правовідносини постачання електроенергії, сторонами яких були постачальник та споживач). Після прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] в нашій державі запрацював новий ринок електроенергії, а адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики було адаптоване до принципів Третього енергетичного пакета ЄС. Держава втратила свою монополію на ринку електроенергетики, натомість запрацювала низка ринків на кшталт європейських зразків - балансуєчий ринок електроенергії, ринок допоміжних послуг, ринок «на добу наперед», внутрішньодобовий ринок, ринок двосторонніх договорів.

Запровадження нового ринку електроенергії надало можливість участі в нього великій кількості нових суб'єктів. Якщо раніше електростанції продавали усю вироблену електроенергію ДП «Енергоринок», що виступало у якості єдиного покупця, та яке далі продавало її розподільчим компаніям – обленерго, які в свою чергу продавали її безпосередньо споживачам, то після реформування ринку електроенергії ДП «Енергоринок» та інших посередників із цієї системи прибрали (втім, це державне підприємство зобов'язало виплатити всі борги, які залишились на даному етапі, а тому воно до цих пір функціонує). Як відзначає Е.Ю. Рибнікова, фактично ДП «Енергоринок» та електропередавальні підприємства обленерго були монополістами у цій сфері, які за допомогою державного регулювання цін на електроенергію, фактично укріпили радянську систему енергетичного ринку, та привели енергетичну галузь до системної кризи [4, с. 49]. Замість ДП «Енергоринок» до переліку суб'єктів ринку електричної енергії додали ряд нових учасників, зокрема трейдерів, і як наслідок, електроенергія за їх посередництвом або без такого посередництва

почала безпосередньо надходити до кінцевих споживачів, що значно спростило зміст та структуру відносин у сфері електроенергетики. У свою чергу, споживачі отримали можливість самостійно обирати постачальників із вигідними для них умовами.

Одним із наслідків запровадження нового ринку електричної енергії стало посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики, що відповідає загальносвітовим тенденціям у цій сфері. До прийняття Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] законодавче регулювання відіграло фундаментальне значення для регламентації відносин у сфері електроенергетики. Після 1 липня 2019 року, коли власне новий ринок електроенергетики і вступив в дію, розпочалось поступове посилення значення договірного регулювання відносин у сфері електроенергетики у порівнянні із нормативним регулюванням. Традиційно в регулюванні сфери електроенергетики ключове значення відігравали імперативні приписи – починаючи від законів України та підзаконних нормативно-правових актів, та закінчуючи різноманітними правилами (технологічними правилами, правилами безпеки виробництва електроенергії, правилами передачі та споживання електроенергії тощо), то на сьогодні відносини між електропостачальниками й споживачами електроенергії, а також іншими суб'єктами відносин у сфері електроенергетики регулюються здебільшого на договірному рівні із урахуванням положень чинного законодавства. Такий висновок безпосередньо слідує як із положень чинного законодавства (зокрема, стаття 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] має назву «Договірне забезпечення функціонування ринку електричної енергії» та визначає невичерпний перелік договорів, які можуть укладатись суб'єктами відносин у сфері електроенергетики), так і з праць вітчизняних авторів (наприклад, такий висновок зробила у своїй праці Е.Ю. Рибнікова [4, с. 49]).

Як нами відзначалось раніше, зміст Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] було приведено у відповідність до змісту Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС [5]. Аналізуючи зміст цієї Директиви, першочергово звернемо увагу на її Додаток 1, в якому визначаються заходи щодо захисту прав споживачів. Однією із гарантій захисту є визначення обов'язкових умов договору, що укладається споживачем із постачальником електроенергетичних послуг (відомості про постачальника; послуга, що надається; послуги з технічного обслуговування; способи отримання оновленої інформації щодо послуг; строк дії, поновлення та припинення договору, умови його розірвання; компенсації та відшкодування; порядок врегулювання спорів; інформація про права споживачів). Встановлюється принцип рівності умов договору для його сторін. Також важливо зазначити, що цим нормативно-правовим актом гарантується оприлюднення умов договору до його укладення. Тобто, кожна сторона правовідношення у сфері електроенергетики має ознайомитись із умовами договору до його укладання або підтвердження, та погодити їх зміст. Зміни до змісту договору також мають узгоджуватись сторонами. Якщо одна із сторін має намір внести зміни до умов договору, або ж його розірвати, вона має проінформувати іншу сторону про це, у тому числі на постачальників електроенергії покладено обов'язок завчасно попереджати споживача про будь-яке підвищення тарифів, а споживачу електроенергії надано право розірвати договір, якщо він не погоджується із новими тарифами.

Отже, на основі всього вищенаведеного логічним є висновок, що на сьогодні, після початку функціонування нової моделі ринку електроенергії, договірне регулювання відносин у сфері електроенергетики суттєво потіснило позиції законодавчого регулювання цієї сфери. Значна частина відносин у сфері електроенергетики сьогодні регулюється саме на договірному рівні. Причин для цього є декілька. По-перше, відбулось розширення складу учасників на ринку електроенергії, що призвело до ускладнення взаємодії між ними. Законом України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] було закріплено масштабну систему договорів, які можуть укладатись такими суб'єктами. І відповідно саме в положення договорів закладаються

правила, згідно яких здійснюються відносини суб'єктів ринку електроенергетики. По-друге, на нашу думку, закріплення у статті 4 Закону України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII [3] переліку договорів, які можуть укладатись суб'єктами відносин у сфері електроенергетики, спрямоване на те, щоб надати їм системного характеру. Тобто, у такий спосіб законодавець забезпечив єдність договірної регулювання відносин у сфері електроенергетики та сформував їх цілісну структуру, що дозволяє окреслити договірне адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики, як окремий вид адміністративно-правового регулювання відносин у цій сфері. А отже, зробимо висновок, що тенденція посилення значення договірної регулювання відносин у сфері електроенергетики є актуальною на сьогодні тенденцією подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, і в подальшому значення договірної регулювання буде лише посилюватись, адже ринок електроенергії в нашій державі по суті лише розпочав своє функціонування.

Наступна виділена нами тенденція полягає у продовженні процесу адаптації законодавства України у сфері електроенергетики до вимог аquis ЄС в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [6], підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] та укладення на її основі Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії [7].

Так, першою із угод, які уклала Україна з метою входження національного електроенергетичного ринку до ринку електроенергетики Європейського Союзу став протокол про приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Внаслідок підписання цього договору, Україна набула статусу Договірної Сторони в Енергетичному Співтоваристві у відповідності до статті 1 протоколу. У свою чергу, в статті 2 у відповідності до Розділу II Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, яким визначено дію нормативно-правової бази Європейського Співтовариства, визначено перелік нормативно-правових актів ЄС, які Україна зобов'язалась імплементувати у період від 1 липня 2011 року до 1 січня 2018 року. Серед тих, які безпосередньо стосуються сфери електроенергетики, відзначимо Директиву 2003/54/ЄС про загальні правила функціонування внутрішнього ринку електроенергії, яка мала бути імплементована до 1 січня 2012 року; Регламент № 714/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту №1228/2003, який мав бути імплементований до 1 січня 2012 року; Рішення Комісії 2006/770/ЄС, що вносить зміни до додатка до Регламенту №1228/2003 стосовно умов доступу до мережі транскордонної передачі електроенергії, що також мало бути імплементоване до 1 січня 2012 року; Директива 2005/89/ЄС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури (мала бути імплементована до 1 січня 2012 року); Директива 2001/77/ЄС стосовно сприяння використанню електроенергії, виробленої за допомогою відновлюваних джерел енергії, на внутрішньому ринку електроенергії, яка на відміну від попередніх виділених нами нормативно-правових актів ЄС, мала бути імплементована до 1 липня 2011 року. Пропонуємо по чергово проаналізувати стан імплементції цих нормативно-правових актів.

Остання виділена нами фундаментальна тенденція подальшого розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики пов'язана із підготовкою Кабінетом Міністрів України плану заходів з реалізації етапів «Оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 року)» та «Забезпечення сталого розвитку (до 2035 року)» Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [2].

Так, як нами вже відзначалось раніше у даній роботі, розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні відбувається у відповідності до Енергетичної стратегії України на період до 2035 року [2]. Реалізація цієї стратегії відбувається у

три етапи: перший етап – реформування енергетичного сектору (реалізація розрахована до 2020 року); другий етап - оптимізація та інноваційний розвиток інфраструктури (до 2025 року); третій етап - забезпечення сталого розвитку (до 2035 року). Тобто, на даний момент реформування електроенергетичної галузі перебуває на другому етапі – етапі оптимізації та інноваційного розвитку інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014 р. № 75. том 1. стор. 83. стаття 2125
2. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р. Урядовий кур'єр від 08.09.2017. № 167
3. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 27-28. ст.312
4. Рибнікова Е. Ю. Договірне забезпечення використання відновлюваних джерел енергії в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 6. Т. 3. С. 48-52.
5. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС. URL: http://mre.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245023098&cat_id=162176 (дата звернення 29.07.2021 року)
6. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: Міжнародний документ від 24.09.2010. Офіційний вісник України. 2011 р. № 32. / № 1, 2011, ст. 1 / . стор. 153. стаття 1369. код акта 56145/2011
7. Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії: Міжнародний документ від 24.11.2016. Офіційний вісник України. 2017 р. № 80. стор. 603. стаття 2494. код акта 87371/2017